

Täysistunto

Keskiviikko 25.9.2019 klo 14.02—17.28

2. Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2018

Kertomus K 2/2019 vp

Lähetekeskustelu

Ensimmäinen varapuhemies Tuula Haatainen: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 2. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään perustuslakivaliokuntaan.

Lähetekeskusteluun varataan enintään 60 minuuttia. Asian käsittelyssä noudatetaan aikataulutettujen asioiden osalta sovittuja menettelytapoja.

Keskustelu

14.03 Valtioneuvoston oikeuskansleri **Tuomas Pöysti** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Perustuslaissa säädetyn oikeuskanslerin kertomuksen käsittely eduskunnassa mahdollistaa vuoropuhelun perus- ja ihmisoikeuksien ja eduskunnan tässä salissa säätämien lakien toteutumisesta ja oikeuden toteutumisen arkea koskevien havaintojen välittämisen lainsäätäjän käyttöön. Tänä vuonna oikeuskanslerin kertomuksen kokoavana teemanä on osallisuuden toteutuminen. Kertomuksen alussa ovat perinteiseen tapaan oikeuskanslerin ja apulaisoikeuskanslerin puheenvuorot.

Oman puheenvuoroni teemanä on osallisuus ja kieli. Perusoikeudet ovat kaikkien, eivät ainoastaan jonkin tietyn ryhmän, oikeuksia. Ymmärrettävä kieli on yhteiskunnallisen osallisuuden välttämätön edellytys. Vieraannuttava kieli, saati kielellisten oikeuksien toteuttamatta jääminen, estävät osallisuuden, hyvän hallinnon ja oikeusturvan toteutumisen. Hallinnon kieli ei saisi tehdä asioita vaikeaksi, ja jokaisen olisi pystyttävä muodostamaan ymmärrettävä kokonaiskuva niin omasta asiastaan kuin julkisen päätöksenteon kohteena olevista asioista. Tämä on mahdollista vain, jos kieli on ymmärrettävää. Kielellisten oikeuksien toteutumisessa on meillä parannettavaa. Ruotsin kielellä ei ole käytännössä riittävästi saatavissa tietoja tai palveluita. Sama koskee saamen kieltä. Molempien kansalliskielten käyttäminen ja erityisesti lainsäädännöllisten perusteluiden kielen ymmärrettävyys kuuluvat hyvin olennaisena osana hyvään lainvalmistelutapaan.

Ohjelmakoodista on tulossa hallinnon ja oikeudellisen päätöksenteon kieltä. Hallinto automatisoidaan nopealla tahdilla, ja automaattisen päätöksenteon tulisi aina olla käännettävissä ja selitettävissä ihmisen ymmärrettävällä kielellä. Tulevaisuudessa niin kielen kuin osallisuuden merkittävä pulma liittyykin siihen, osaammeko me selittää automaattiset menettelyt siten, että ihmiset ne ymmärtävät. Uuden yleislainsäädännön ohella tämä vaatii ennakollista vaikuttamista hallinnon ja julkisten palveluiden tietojärjestelmiin.

Apulaisoikeuskansleri Mikko Puumalainen käsittelee puheenvuorossaan suunnitelmallisten valvonta- ja tarkastuskäyntiensä tuloksia. Systemaattinen ja suunnitelmallinen val-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 37/2019 vp

vontakäyntimenettely kertoo oikeuskanslerin harjoittamassa laillisuusvalvonnassa omak-
sutusta rakenteellisesta näkökulmasta. Kiinnitämme huomiota seikkoihin, jotka voivat es-
tää perus- ja ihmisoikeuksien ja muiden oikeuksien johdonmukaisen ja tehokkaan toteutu-
misen. Valvontakäynnit esimerkiksi lastensuojelua valvovissa viranomaisissa ja hallinto-
oikeuksissa sekä yhteydenpito ministereihin ovat tuottaneet monilta osin korjauksia ongel-
miin. Voimavarojen kohdentamisen joustavuutta on lisätty, johtamista parannettu ja re-
surssjakin lisätty. Resurssien riittävyys on havaintojemme mukaan vain yksi tekijä käsit-
telyviiveissä.

Digitalisaatio on suuri mahdollisuus parantaa niin hallintoa kuin oikeusturvaa. Sen avul-
la julkiset palvelut voivat paremmin vastata ihmisten ja yhteiskunnan tarpeisiin. Samalla
kuitenkin tulee pitää huolta niistä, jotka eivät pysy digikehityksessä mukana. Hyvä hallin-
to kuuluu muillekin kuin digitaitoisille. Tältä osin rakenteellisen palveluperiaatteen toteu-
tumisessa on merkittäviäkin vajeita eri hallinnonaloilla. Monille vanhemmille aiheuttaa
ongelmia terveydenhuollon sähköisen Omakanta-palvelun ikäraja, jossa 10 vuotta täyttä-
neen lapsen vanhemmat eivät ole milteenkään osin päässeet näkemään huollettavanaan olevan
lapsen reseptejä ja terveystietoja. TE-toimistojen työvoimapalvelussa tarjoamat tietojärjes-
telmät eivät ole välttämättä tarjonneet asiakkaille mahdollisuutta selviytyä riittävän suju-
vasti asioidensa hoitamisesta. Samoin mobiilivälineillä tapahtuvassa palvelujen käytössä
on ollut tarpeetonta vaikeutta. Näihin kipukohtiin ja yleensä TE-palveluiden asiakaspalve-
luun on työvoimapalveluiden ja työttömyysturvaa koskevan lainsäädännön uudistusten yh-
teydessä tarvetta paneutua. Samoin tietosuojan ennakkollisen toteuttamisen merkitys julki-
sessa hallinnossa on kasvanut.

Oikeuskansleri on eduskunnan perustuslakivaliokunnan kannanottojen mukaisesti voi-
makkaasti kehittänyt ennakkollista säädösvalvontaa. Lainvalmistelu-uudistusten valvon-
nasta on nyt käsitellyssä olevassa kertomuksessa oma jakso. Oikeuskanslerin antamat lau-
sunnot ovat samalla perustuslain noudattamisen ja hyvän lainvalmistelutavan valvontaa, ja
ryhdyimme viime vuoden alussa tehostamaan säädösehdotusten ennakkollista valvontaa
pyytämällä hallituksen esitysten luonnoksia tarkemmin tarkastettavaksi lainvalmistelun
loppuvaiheessa tarkoituksena huolehtia aikaisempaa kattavammin, että valtioneuvoston
päättäväksi tulevilla hallituksen esityksissä ei olisi huomautettavaa laillisuusvalvonnan
näkökulmasta. Päätöksentekoa edeltävässä vaiheessa ministerillä on paremmat mahdolli-
suudet tehdä esityksiin tarvittavat korjaukset, jos sellaiseen ilmenee aihetta. Ennakollisen
tarkastuksen vaikuttavuutta lisää vielä se, että valtioneuvoston esittelylistojen tarkastuk-
sessa valvotaan myöskin näiden huomioiden ja palautteiden huomioonottamista. Ennako-
tarkastuksia tehtiin viime vuonna yhteensä 58 kappaletta eli 18 prosenttiin viime valtiopäi-
villä annetuista hallituksen esityksistä ja lisäksi annettiin 93 laillisuusvalvonnallista lau-
suntoa, mikä on yli kolmanneksen enemmän aikaisempaan vuoteen verrattuna. Tämän li-
säksi Oikeuskanslerinviraston asiantuntijat ovat osallistuneet laillisuusvalvojan roolissa
myös lainvalmistelun ja sen johtamisen kehittämiseen, muun muassa uusien hallituksen
esitysten laatimisohjeiden eli HELO-ohjeiden valmisteluun. Tämä näkyy jatkossa pa-
rempina esityksinä täällä eduskunnassa. Vastuu lainvalmistelusta on luonnollisesti kuiten-
kin asianomaisella ministerillä ja valtioneuvostolla, ei oikeuskanslerilla.

Oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävänjaon kehittäminen on eden-
nyt erittäin hyvässä yhteistyössä oikeusasiamiehen kanssa. Oikeusministeriön asettaman
työryhmän, johon sekä oikeuskansleri että oikeusasiamies ovat osallistuneet, mietintö
”Ylimpien laillisuusvalvojen tehtävien jako” antaa mielestäni erinomaisen perustan suo-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 37/2019 vp

malaisen laillisuusvalvonnan kehittämiseksi siten, että se vastaa paremmin nykypäivän ja huomisen tarpeisiin.

Arvoisa puhemies! Ylin laillisuusvalvonta on vaikuttavaa. Esimerkiksi aluehallintovirastojen harjoittaman lastensuojelun valvonnan osalta valtiovarainministeriö on antanut apulaisoikeuskanslerille selvityksen, jonka mukaan tarkastusten ja laillisuusvalvontatoimiemme seurauksena aluehallintovirastoihin on osoitettu pysyvästi lisää resursseja, tiivistetty seurantaa ja uudistettu johtamismalleja siten, että ennalta ehkäisevälle ohjaukselle on tullut enemmän tilaa. Laajemminkin sosiaali- ja terveydenhuollossa tarvitaan omavalvonnan lisäksi toimivaa ja asiantuntevaa viranomaisvalvontaa.

Työmäärät Oikeuskanslerinvirastossa ovat kasvaneet. Erityisesti ovat kasvaneet asianajajia ja julkisia oikeusavustajia ja luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevat asiat, yli 10 prosenttia — niitä meillä oli 739 kappaletta viime vuonna. Tästä työmäärän lisäyksestä huolimatta olemme onnistuneet pitämään kiinni kohtuullisista käsittelyajoista. Yleensä saamme kaikki kantelut käsiteltyä vuoden sisällä. Käsittelyn mediaaniaika oli 5,5 viikkoa ja keskiarvoaika 10,7 viikkoa. Toimenpiteisiin on johtanut 13 prosenttia kaikista kanteluista. Työmäärän kasvu ja laajoihin ongelmakysymyksiin pureutuva rakenteellinen valvonnan näkökulma johtavat kyllä sitten siihen, että ilman lisäresursseja meillä alkaa olla vaikeuksia selviytyä kunnolla yhteiskunnan meille osoittamista tehtävistä ja odotuksista.

Oikeuskanslerilla on laaja-alainen näkökulma oikeusturvan toteutumiseen niin ennakkolaisen säädösvalvonnan, tuomioistuinten laillisuusvalvonnan kuin asianajajavalvonnan antaman kokonaisuuden kautta. Tuomioistuinten laillisuusvalvonnassa hyvin olennaista on kunnioittaa tuomioistuinten riippumattomuutta — toki yksilön oikeuksia loukanneisiin selviin virheisiin on aihetta jälkikäteen puuttua. Valvonnassamme ovat tulleet esille nykyisen tuomioistuinten tulosohtausmenettelyn pulmat, ja siltä osin odotukset oikeuslaitoksella uudelle Tuomioistuinvirastolle ovatkin resurssien ohjauksessa suuret. Pyrimme puolestamme meille perustuslain mukaan kuuluvassa tuomioistuinten laillisuusvalvonnassa kiinnittämään huomiota tuomioistuinten ja tuomareiden edellytyksiin hoitaa riippumattomasti tehtäväänsä. Tämän olisi tarpeen olla laajalti koko yhteiskunnan asia.

Arvoisa puhemies! Näillä saatesanoilla jätän oikeuskanslerin kertomuksen vuodelta 2018 eduskunnan käsiteltäväksi.

Ensimmäinen varapuhemies Tuula Haatainen: Kiitoksia esittelystä. — Sitten menemme puhujalistaan.

14.12 Lulu Ranne ps: Arvoisa rouva puhemies! Kiitos oikeuskanslerille esittelystä sekä tästä kertomuksesta. Nostan siitä esiin korruptiotorjunnan. Ulkoisissa arvioinneissa Suomi ei ole eräs vähiten korruptoituneista maista sen takia, että täällä ei olisi korruptiota; Suomi on arvioitu vähän korruptoituneeksi maaksi sen vuoksi, että Suomi on etenkin kuntatasolla fiksu korruptoituja. Kyse on, kuten oikeuskanslerikin totesi, mitä suurimmassa määrin sosiologisesta ongelmasta. Niin sanotuissa hyvä veli -verkostoissa jaetaan koko yhteisön intresseistä poikkeavat arvot, motiivit ja tavoitteet. Ulkopuoliselle tämä näkyy virallisen päätöksenteon sinänsä laillisena mutta selittämättömänä ja jopa järjettömänä toimintana asioissa, joissa kaikki intressit eivät ole julkisia.

Arvoisa puhemies! Keskeinen komponentti kuntakorruptiossa on runsas yhtiöiden käyttö. Tähän oikeuskanslerikin on kiinnittänyt huomiota. Yhtiörajapinta varmistaa, että eten-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 37/2019 vp

kään ongelmatilanteissa kuntaomistajan kriittisesti tarvitsema tieto ei kulje yhtiöstä omistajan poliittisille päätöksentekoeleimille. Julkisuusperiaatetta olisi helppo toteuttaa jo nyt kuntakonsernien yhtiöissä esimerkiksi yhtiöjärjestysmääräyksen. Näin ei kuitenkaan käytännössä tehdä, koska korruptio tarvitsee piilopaikkoja.

Ongelmia löytyy myös konsernien tilintarkastuksissa. Vaikka tilintarkastusyhteisö onkin kunnalla ja sen konserniyhtiöillä sama, voivat tilintarkastajat olla eri henkilöitä. Nämä henkilöt eivät ole yhteydessä toisiinsa, eikä julkisyhteisön tilintarkastaja tarkasta tai hanki evidenssiä konserniyhtiöistä. Hänelle riittävät yhtiöiden tilintarkastuskertomukset. Käytännössä kuntayhtiöiden vastuuhenkilöiden vastuu onkin kuin tyhjä kirjain.

Arvoisa puhemies! Nämä ovat rakenteita, joita kunnat eivät tule muuttamaan vapaaehtoisesti pelkillä eettisillä normistoilla. Tarvitaan lainsäädäntöä ohjaamaan kuntakonserniyhtiöiden läpinäkyvyyttä ja vastuullisuutta oikeaan suuntaan. Lainsäädäntöä tulisikin muuttaa esimerkiksi niin, että yhtiöiden, joiden määräysvallasta tai osakekannasta yli puolet on julkisyhteisöllä, tulisi noudattaa julkisuuslakia kuten julkisyhteisön.

Eettisten normistojen ja lakien lisäksi keskeinen väline korruption kitkemisessä on kiinni jäämisen riski ja rikosvastuun riittävän korkea taso. Myös tähän oikeuskansleri kiinnittää huomiota. Onkin paradoksaalista, että juuri Oikeuskanslerinvirasto ei pääsääntöisesti ota käsittelyyn kanteluita, jotka koskevat yli kaksi vuotta vanhaa asiaa. Korruptioasioissa epäasiallisen toiminnan ja sen seurausten ilmeneminen voi kestää erittäin pitkään. Tätä sääntöä tulisikin selkeyttää esimerkiksi niin, että kantelu on tehtävä määräajan sisällä siitä, kun kantelija on saanut tiedon asiasta.

Lakimuutoksia tarvitaan myös helpottamaan väärinkäytösten paljastumista, sillä Suomesta puuttuu vielä toistaiseksi lainsäädäntö, joka suojaa väärinkäytösten paljastajia. Korruption paljastaminen suoraan tai median kautta onkin erityisen vaikeaa ja riskialtista. Tarvitsemme siis korruption vastaiseen työhön myös whistleblower-lain, joka onneksi onkin pian tulossa.

Arvoisa puhemies! EU hyväksyy pian koko EU:n kattavat uudet säännöt väärinkäytösten paljastajien suojelemiseksi. Komissio kannustaa jäsenvaltioita soveltamaan vielä tiukempia sääntöjä kuin säännöissä asetetut vähimmäisvaatimukset ja antamaan lisäksi kattavat säännökset väärinkäytösten paljastajien suojelemiseksi. Korruption kitkemiseksi onkin äärimmäisen tärkeää, että Suomi nimenomaan tässä asiassa toimii tiukemmin kuin tulevat EU:n minimisäännöt edellyttävät.

On naiivia kuvitella, että eettiset normistot ohjaisivat korruptionhakuisia toimijoita. Sen sijaan on lupa vaatia eettisten normistojen ohjaavan lainsäätäjää. Oikeuskanslerin huomiot ja EU:n antamat säännöt väärinkäytösten paljastajien suojelemiseksi antavatkin hallitukselle erittäin hyvän työlistan, jonka turvin ryhtyä riuskoihin toimenpiteisiin korruption voittamiseksi.

14.17 Leena Meri ps: Arvoisa rouva puhemies! Kiitos oikeuskanslerille tästä kertomuksesta, näitä on aina mielenkiintoista lukea. Kerroitte tuossa myös, että teillä on ollut haasteita Oikeuskanslerinvirastossa suoriutua tehtävistä, ja odotankin nyt mielenkiinnolla tämän työn etenemistä siltä osin, että oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin tehtävienjakoa joiltakin osin selkeennytettäisiin siten, ettei olisi päällekkäisiä tehtäviä. Toivottavasti tästä olisi apua myös teidän työssänne niihin asioihin keskittymisessä, jotka vaativat enemmän huomiota.

Otan itsekin tästä laajasta, hyvästä kertomuksesta muutamia kohtia:

Pöytäkirjan asiakohta PTK 37/2019 vp

Oikeuskansleri otti tuossa puheessaan esille myös käsittelyajat ja sen, että resurssien riittävyys on vain yksi tekijä käsittelyviiveissä. Tämä on totta, ja te esitte, että hyvä johtaminen ja esimerkiksi ihmisten työnjako ovat tärkeitä. Mutta toisaalta tässä tulee hieman sellainen tunne, että unohtuu kuitenkin se, että nämä ovat aina yksilöllisiä ratkaisuja ja siihen tarvitaan ihmistä tekemään niitä töitä. Periaatteessa jos ajateltaisiin, että kone voisi ratkaista kaikki tehtävät ja sinne syötettäisiin tietyt parametrit ja sieltä tulisi aina sama tulos, niin tehokkuutta voitaisiin aina lisätä. Mutta näinhän ei ole. Me emme saa unohtaa niitä ihmisiä, jotka siellä virastoissa ja tuomioistuimissa työskentelevät.

Olen itse toiminut virkamiehenä maistraatissa esittelijänä ja ratkaisijana ja hovioikeudessa ja vakuutus oikeudessa esittelijänä muun muassa, ja työmäärät ovat hyvin vaihtelevia sisällöllisesti, työmäärät lisääntyvät. Meidän on hyvä huomata, että me täällä eduskunnassa aina annamme lisätehtäviä ja usein hallituksen esityksessä lukee, että tällä esityksellä ei ole resurssivaikutuksia, mutta jokainen ymmärtää, että jos tulee lisää tehtäviä, se vaatii lisää aikaa, ainakin jos me edellytämme jonkinlaista laatua näiltä tehtäviltä, eli siinä mielessä tätä ei missään tapauksessa saa unohtaa. Olen täällä nyt viidettä vuotta ja aina yritän muistaa muistuttaa siitä, että näiden resurssien kautta linjan aina esitutkintaviranomaisesta sinne vankeinhoitoon saakka tulee olla kunnossa, jotta me voimme odottaa, että meillä on se oikeusvaltio, josta me usein haluamme puhua ja joka on erittäin tärkeä.

On hyvä muistaa tässä yhteydessä myös se, kuten te toteatte täällä sivulla 21, että jos on paljon vaihtuvuutta ja jos ajatellaan vielä, että työ on raskasta ja on epävarmuutta ja määräaikaisia työsuhteita, niin päteviä työntekijöitä on vaikea saada. Tämä voi olla meidän tulevaisuuden haaste, jos meillä on esimerkiksi tuomioistuimissa liikaa töitä ja ihmiset kuormittuvat sinne työn alle, mistä saamme päteviä ratkaisijoita. Se ei ole aina niin itsestään selvää.

Sitten otatte esille käsittelyajoissa, sivulla 20, hallintolainkäyttölain ja tuotte esille sen, että hallintolainkäytössä yksi viimeaikainen muutos on ollut turvapaikkavalitusten huomattava kasvu ja samoin maahanmuuton lisääntyttyä kaikki ulkomaalaisasiat ovat lisääntyneet kaikissa hallinto-oikeuksissa. Toteatte tässä, että käsittelyajat kertovat merkittävien ulkoisten muutosten vaikutuksesta. Tämä on viranomaisille ulkoinen vaikutus, johon he eivät voi vaikuttaa. He toimivat meidän säätämiemme lakien mukaan. Mutta me voimme tässä salissa, ja meidän ministerimme EU-pöydissä, vaikuttaa muun muassa siihen, minkälaista maahanmuuttopolitiikkaa me teemme. Tämä ei ole täysin ulkoista, vaan me voimme tähän vaikuttaa.

Sitten olisin halunnut viimeisenä asiana vielä ottaa esille sen, että toivoisin, että oikeuskansleri ottaisi enemmän oma-aloitteisesti ratkaistavaksi periaatteellisia ja hyvin merkittäviä ennakkoratkaisuluonteisia päätöksiä, jotka puhuttavat mediassa. Usein toimitaan ymmärtääkseni niin, että odotetaan jonkun kansalaisen kantelua, mutta mielestäni se olisi hieno asia ja osoittaisi teiltä ylimpänä laillisuusvalvojana kiinnostusta linjanvetoon vaikeissa yhteiskunnallisissa asioissa.

Esimerkkinä nostan esille asian, joka on viime aikoina laajasti puhuttanut mediassa ja jossa aktiivinen ja näkyvä vihreiden poliittinen toimija on henkilö, joka on tällä hetkellä esitutkintaviranomaisena tapauksessa, jossa hän tutkii kolmen kansanedustajan puheita, sellaisia puheita, jotka liittyvät poliittiseen toimintaan. Ainakin itse henkilökohtaisesti voisin perustellusti kysyä, onko tämän henkilön puolueettomuus muusta erityisestä syystä vaarantunut, kuten esitutkintalain 8 §:n 1 momentin 7 kohta sanoo. Tämä on minusta aika merkittävä asia, ja tästä tein tiedotettakin. En saanut yhtään vastakaikua ja ymmärrän, et-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 37/2019 vp

tette ota tähän yksittäiseen asiaan kantaa, mutta nämä ovat sentyyppisiä asioita, joihin tulisi ottaa kantaa. Tätä esteellisyttä ei nimittäin nyt tulla ratkaisemaan missään. Jos tämä etenee jonkun ihmisen kohdalla, niin ei tuomioistuimien lähde tutkimaan sitä, onko esitutkintaviranomainen ollut esteellinen, tai sitten jos asia etenisi tänne eduskuntasaliin kansanedustajan sellaisten puheiden osalta, mitä hän on puhunut täällä salissa, niin ei perustuslakivaliokunta, joka antaisi siitä asiasta lausunnon, käsitykseni mukaan ottaisi mitään kantaa siihen, että siellä mahdollisesti voi olla jonkinlainen esteellisyys tutkinnassa. Tämä on minusta erittäin tärkeä ennakkoratkaisu, ja itse asiassa olisi kaikkien osapuolten etu, myös tämän virkamiehen etu, että tämä asia tutkittaisiin, koska tästä on nyt monenlaista keskustelua ja se vaikuttaa myös esitutkintaviranomaisen uskottavuuteen ja koko oikeusjärjestelmän uskottavuuteen. Voisi olla hyvä, että oikeuskansleri ottaisi tämän tyyppisiä asioita esille. — Kiitos.

14.24 Timo Heinonen kok: Arvoisa rouva puhemies! Hyvä oikeuskansleri! Arvoiset kollegat ja muut paikalla olijat! Tästä kirjasta voisi nostaa monia mielenkiintoisia asioita esille ja myös oikeuskanslerin esittelypuheen vuorosta ja myös niistä tapauksista, jotka ovat olleet enempi julkisuudessa, muun muassa siitä, millä tavalla oikeuskansleri on käynyt läpi keskustelua ihmisten oletetuista poliittisista henkilöhistorioista, siitä, mikä on vihapuhetta tai millä tavalla voidaan kuvata erilaisia toimijoita ja heidän poliittista henkilöhistoriaan, esimerkiksi sitä, voidaanko entistä kommunistia kutsua entiseksi kommunistiksi vai onko se loukkaavaa tai vihapuhetta.

Mutta en käsittele tätä huomiota sen enempää, vaan menen siihen, että tässä oikeuskanslerin kertomuksessa on käyty varsin laajasti läpi, selostettu teidän antamianne lausuntoja valmistelussa olevista lakiesityksistä. Sivulta 53 näitä lausuntoja löytyy iso määrä, ja itse kiinnitän huomiota aivan tuoreeseen huomioon, joka liittyy vankiloiden lisääntyneeseen turvallisuushkaan. Itse asiassa aivan näinä päivinä on uutisissa kerrottu ja itse olen saanut myös useammalta vanginvartijalta huolestuneita yhteydenottoja siitä, millä tavalla meidän vankiloiden turvallisuustilanne on muuttunut. Siihen on itse asiassa kaksi merkittävää syytä: toisena vankien entistä vahvempi jengiytyminen ja toisena vankiloissa tapahtuva radikalisoituminen. Nämä kaksi aiheuttavat erittäin suurta turvallisuushkaa tällä hetkellä vankiloissa, ne aiheuttavat turvallisuushkaa meidän vangeille, toisille vangeille, mutta mikä on vielä vakavampaa minun mielestäni, myös siellä työtä tekeville vanginvartijoille ja muulle henkilökunnalle.

Tästä asiastahan itse asiassa on paraikaa myös käsittelyssä esitys, jossa haluttaisiin lisätä tämän turvallisuushkaan pienentämiseksi vankiloihin kameravalvontaa, kuuntelua ja esimerkiksi rahaliikenteen valvontaa ja myös tehostaa tietojen luovuttamista poliisille. Tämä esitys on ollut lausunnoilla, ja myös oikeuskansleri on siihen oman lausuntonsa oikeusasiamiehen kanssa muun muassa antanut, ja tämä esitys sai aika paljon ymmärrystä mutta aika rajua kritiikkiäkin. Itse ihmettelen sitä kritiikkiä nimenomaan siitä tulokulmasta, että nyt tuntuu, että meillä vankien tietyt oikeudet tai niiden rajoittaminen menevät työntekijöiden turvallisuuden ja sen takaamisen edelle. Tämä esitys sai kritiikkiä nimenomaan vankien perusoikeuksien polkemisesta, mutta pienemmälle huomiolle näissä jäivät ne huolet, jotka kohdistuvat tällä hetkellä vankiloissa työtä tekeviin vanginvartijoihin, muun muassa.

Tässä esityksessä haluttaisiin valvoa esimerkiksi vankien maksukorttien, Mastercardien, käyttöä paremmin, sillä on selkeästi pelkona se, että näitä kortteja voitaisiin käyttää ra-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 37/2019 vp

hanpesuun ja muuhun rikolliseen toimintaan, ja haluttaisiin rajata sitä, että kortit eivät olisi vankien vapaassa käytössä, vaan ne olisivat jatkossakin käytössä vain niissä tilanteissa, kun korttia käytetään siellä vankilassa tapahtuvaan maksamiseen. Maksukorttia ei vankilassa siis haluta antaa jatkossakaan vankien haltuun, ja jollain tavalla itse ymmärrän, että tämä olisi järkevää. Tämä olisi itse asiassa järkevää sen jengiytymisenkin kitkemiseksi, sillä kun heille tulisi kortteja, joissa olisi vapaa rahaliikenne, olisi tämä rahanpesuvaara mutta myös se, että vangit saattaisivat joutua yhä enemmän myös toisten vankien uhkailun ja painostuksen kohteeksi.

Esityksessä tuodaan esille myös kuuntelumahdollisuus, jota pidetään myös vankien perusoikeuksia loukkaavana, mutta isona on sitten tiedonvaihto vankilaviranomaisten ja poliisin välillä, johon myös oikeuskansleri on kiinnittänyt huomiota. Tässä on kyse siitä, että vankila voisi jatkossa siis oma-aloitteisesti ilmoittaa poliisille ja muille esitutkintaviranomaisille tiettyjä asioita, sellaisia asioita, jotka se nyt voi luovuttaa vain niitä erikseen pyydettyä. Ongelmahan on tällä hetkellä nimenomaan se, miten poliisi voi pyytää, jos poliisi ei tiedä, mitä pyytää. Itse näkisin, että kyllä tämä tiedonvaihto tässä vahvistaisi nimenomaan turvallisuutta myös vankiloiden sisällä mutta myös sitä jengiytymisen vaaraa ja riskiä, joka tällä hetkellä on pahentunut. Poliisi on toivonut myös suoraa käyttöyhteyttä, pitänyt sitä erittäin tärkeänä näissä kokonaisuuksissa, ja nimenomaan tähän oikeuskansleri Pöysti on suhtautunut esityksessä epäillen.

Arvoisa puhemies! Itse toivon, että me kuitenkin laittaisimme vanginvartijoiden, työntekijöiden turvallisuuden nyt tässäkin isossa hankkeessa etusijalle ja olisimme valmiita siinä tapauksessa rajoittamaan tiettyjä vankien oikeuksia, jos meillä tilanne on sellainen kuin se tänä päivänä meidän vankiloissa on.

14.30 Päivi Räsänen kd: Arvoisa rouva puhemies! Kiitän oikeuskansleria hyvästä esittelypuheenvuorosta ja erittäin mielenkiintoisesta kertomuksesta. Tästä kertomuksesta avautuu todella paljon keskustelunaiheita, ja tässä yhteydessä voisin nostaa hyvin monta asiaa esiin, mutta pureudun tässä nyt pariin aihekokonaisuuteen.

Ensinnäkin apulaisoikeuskansleri Mikko Puumalaisen valvontakäyntien pääteemana vuonna 2018 olivat lastensuojelu ja toisaalta turvapaikkavalitukset — molemmat ajankohdaisia aiheita. Täällä kerrotaan, että tehtiin 18 valvontakäyntiä, pääasiassa aluehallintovirastoihin, hallinto-oikeuksiin ja kuntiin. Lastensuojeluasiakkaathan ovat yksi haavoittuvimmista ihmisryhmistä, ja sen takia on erittäin tärkeää varmistaa, että hallinto ja palvelun tuottajat onnistuvat lastensuojelutyössä ja että laki toteutuu. Tässä kiinnitin huomiota siihen, että johtopäätöksenä todetaan, että apulaisoikeuskanslerille syntyi huolestuttava kuva lastensuojelun asiakkaiden tilanteesta ja asemasta. Ajattelen, että tämä on kyllä sellainen huomio, joka meidän on tässä salissa hyvä ottaa vakavasti lähtien jo aivan sieltä kuntien perustyöstä perheiden ja heikossa asemassa olevien lasten kanssa. Meillä on jo tiedossa se lähtökohta, että lastensuojelun työntekijöiden määrä on liian vähäinen suhteessa tarpeisiin, ja toivon, että tästä saisimme kuulla myönteisiä uutisia myös hallituksen suunnasta, että tähän vakavaan huomioon kiinnitetään todellakin huomiota.

Toinen tarkastuskohdehan koski näitä turvapaikkavalituksia, joita tuon vuoden 2015 huomattavan turvapaikanhakijoiden määrän kasvun seurauksena on paljon. Kyse on melko heterogeenisestä ryhmästä, mutta kiinnitin huomiota siihen, että täällä todetaan, että kyse ei ole vain asiakasmäärästä vaan myös esimerkiksi tuomioistuinten osalta perehtymisestä kokonaan uuteen, vaativaan asiaryhmään. Tässä varmasti onkin ollut ongelmia läh-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 37/2019 vp

tien Maahanmuuttoviraston toiminnasta ja myös sitten siitä, millä tavalla hallinto-oikeudet ovat näitä käsitelleet. Olen itse tutustunut syvemmin muutama sellaiseen tapaukseen, joissa olen ihmetellyt sitä, että turvapaikanhakijalle on tullut kaikissa näissä oikeusasteissa, sekä Maahanmuuttoviraston päätöksissä että sitten myöhemminkin, kielteinen päätös juuri niissä tilanteissa, joissa on tapahtunut näitten islamtaustaisten afganistanilaisten turvapaikanhakijoiden kääntyminen kristinuskoon Suomessa. Se, mihin nämä päätökset ovat perustuneet, mielestäni kertoo siitä, että ei ymmärretä perusteellisesti sitä tilannetta, joka näissä lähtömaissa on ja jossa ei sen paremmin nimikristittynä kuin, voi sanoa, tällaista avointa uskoa harjoittavana kristittynä yksinkertaisesti pysty toimimaan. Afganistan on maa, jossa ei ole minkäänlaisia kirkkoja eikä seurakuntia, joissa voi avoimesti toimia. Mielestäni on kyllä hyvin kyyninen lähtökohta ja ajattelu se, että tulkittaisiin kategorisesti, että näiden henkilöiden kohdalla on kysymys ikään kuin jonkinlaisesta turvapaikkashoppailusta tai siitä, että teeskennellään tätä kääntymistä tai uskonvakaumusta. Itsekin tunnen läheisesti näitä henkilöitä ja sen takia olen tästä huolestunut.

Mutta sitten vielä, arvoisa puhemies, kiinnitän huomiota siihen, että täällä sivulla 49 puhutaan asiasta, josta aika paljon vuonna 2018 tässäkin salissa keskusteltiin, nimittäin ulkoministeri Timo Soinin kohdistuvasta kantelusta. Tästä oli oikein luottamuskeskustelu ja äänestyskin tässä salissa, ja tämä liittyi siihen, että ulkoministeri osallistui virkamatkallaan Kanadassa vapaa-ajallaan katoliseen vigiliaan, jossa sytytettiin kynttilä abortin uhrien muistoksi. Oikeuskansleri täällä sitten tämän kantelun johdosta toteaa, että uskonnonvapaus ja sananvapaus kuuluvat myös ulkoministerille — olen muuten itsekin saanut ylimmältä laillisuusvalvojalta tämän vastaavan vapauttavan lausunnon aikanaan vuonna 2013 sisäministerinä toimiessani. Mutta sitten täällä todetaan myös se, että oikeuskansleri kuitenkin pitää ongelmallisena sitä, että valtioneuvoston jäsen ja ulkoministeri esittää Suomen ulkopoliittisen linjan vastaisia kantoja. Ja tätä ihmettelen, kun täällä todetaan, että Suomi toimii ulko- ja turvallisuuspolitiikassa naisten ja tyttöjen oikeuksien ja heidän seksuaali- ja lisääntymisterveytensä edistämiseksi. No, näin on, ja tähän itsekin yhdyn. Silti vastustan aborttia. Mielestäni abortti ei ole osa naisten ja tyttöjen oikeuksia eikä seksuaali- ja lisääntymisterveyttä, vaan siinä myös loukataan näiden kohdussa kasvavien tyttölasten ja poikalasten oikeuksia. Arvoisa puhemies, meillä ei ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa missään ole edes otettu kantaa aborttiin, joten tältä osin tätä ihmettelen. Ja sitten vielä haluan todeta sen, [Puhemies: Aika!] — jos vielä viimeisen virkkeen saan sanoa — että useat ministerimme ovat osallistuneet niin Suomessa kuin ulkomailla esimerkiksi Pride-kulkueisiin myös sinä aikana, kun Suomessa avioliitto oli vielä laissa vain naisen ja miehen välinen.

Ensimmäinen varapuhemies Tuula Haatainen: Pidetään kiinni näistä aikarajoista, jotka on yhdessä sovittu.

14.38 Merja Kyllönen vas: Arvoisa puhemies! Hyvä oikeuskansleri! Keskityn puheenvuorossani kahteen kysymykseen.

Valtavan paljon tänä päivänä saamme palautetta siitä, miten digitalisaation ja digiyhteiskunnan eteneminen vaikuttaa arjisessa elämässä. Kun me puhumme saavutettavuudesta, puhumme siitä, että jokaisella pitää olla yhteneväiset oikeudet päästä myöskin palveluiden äärelle. Me tulemme tilanteeseen, että digitalisoituvassa Suomessa kaikki eivät suinkaan ole yhdenvertaisessa asemassa. Kaikilla ihmisillä ei ole mahdollisuutta hankkia sellaisia

Pöytäkirjan asiakohta PTK 37/2019 vp

välineitä, joilla päästään pankkipalveluiden, Kelan, verottajan, poliisin, työvoimapalveluiden piiriin. Olen siitä erittäin tyytyväinen, että myöskin oikeuskansleri on kiinnittänyt omassa selvityksessään huomiota näihin asioihin, mutta toivon, että entistä enemmän seurataan myös sitä, millä tavalla ihmiset pääsevät mukaan meidän järjestelmässämme ja miten vähemmistöjen oikeudet ja esteettömyys turvataan myöskin tämän digiyhteiskunnan edetessä.

Erityisesti tietysti seniorikansalaisten piiristä tulee toiveita siitä, että olisi enemmän yhteisiä toimipisteitä, joissa näitä palveluita voisi käyttää yhteistyössä toimijoiden kanssa. Erityisesti tietysti kirjastojen resursseja kysytään. Kirjastot monessa paikkaa järjestävät näitä, mutta kaikilla alueilla ei samanlaista resurssimahdollisuutta ole, ja sitä kautta erityinen neuvontatoiminta jää alueellisesti epätasa-arvoiseen asemaan.

Perustuslaki on tietysti siinä mielessä yksiselitteinen, että meidän pitää kyetä rakentamaan järjestelmät, joissa sitä perustuslakia noudatetaan ja jokainen kansalainen tulee saamaan asianmukaiset palvelut eikä se tietokoneen puuttuminen tai niiden taitojen puuttuminen saa olla esteenä, puhumattakaan siitä, että paikkakunnallisesti ja alueellisesti eriyttäisiin ihmisiä näiden palveluiden osalta.

Toinen kysymys, mikä koskettaa meitä kaikkia päätöksentekijöitä, on minun mielestäni otettava hyvin vakavasti. Sivulla 42 puhutaan lainvalmistelun laillisuusvalvonnasta. Minä toivon, että meistä jokainen on ottanut opikseen viimeisen vuosikymmenen isoista uudistuksista ja että jos johonkin asiaan tartutaan, olipa se sitten liikennepolitiikkaa, sosiaali- ja terveyspolitiikkaa, veropolitiikkaa, tukipolitiikan muutosta, koulutuspolitiikkaa laajassa kuvassa, niin meillä olisi rohkeutta sitoutua pitkjänteiseen työhön yliparlamentaarisesti ja siihen työhön käytettäisiin myös riittävästi aikaa, jolloin meidän ei tarvitsisi ainakaan jatkossa lukea oikeuskanslerin arviota siitä, että aikataulut ovat olleet liian tiukkoja ja kuuleminen on ollut muodollista ja toimeenpanon ja soveltamisen näkökulma on puuttunut tai osaaminen on jakautunut epätasaisesti ja ministeriöiden lainvalmistelua ei ole tuettu riittävästi. Minun mielestäni se on kestävä kehitys, jos demokratiassa mennään siihen suuntaan, että me emme kykene enää luomaan sellaista laillisuusperustaa meidän lainvalmistelumme, että se kestää myöskin oikeuskanslerin oikeudellisen arvioinnin.

Tässä, arvoisa puhemies, tärkeimmät.

14.42 Kari Tolvanen kok: Arvoisa puhemies! Kiitän oikeuskansleria erittäin hyvästä ja kattavasta kertomuksesta. Nostaisin esille erään asian, jota ilolla tässä tervehdin, ja se on työryhmä eduskunnan oikeusasiamiehen ja valtioneuvoston oikeuskanslerin tehtävien yhdistämisestä, tai millä nimellä sitä kutsuukaan. Tätä on jo pitkään puhuttu. Se on täysin perusteltu, ja toivon todella, että tässä päästään hyvin eteenpäin.

Tiedän ja voin sanoa omaltakin kohdalta, kun edellisessä työssä minusta on varmaan kymmeniä kanteluja tehty, että kuinka ollakaan, samat kantelijat tekivät sekä oikeusasiamiehelle että oikeuskanslerille kanteluja. Sehän ei ole ollenkaan järkevää. Tiedän, että niitä sitten yhdistettiin, mutta se aiheuttaa ilman muuta aina lisätyötä. Voi sanoa, että jotkut tietyt ammattikantelijat työllistävät viranomaisia ja myös laillisuusvalvojia ihan jatkuvasti. Elikkä tämäkin puoltaisi sitä, että yhteistyötä tiivistetään tai näitä virastoja jopa yhdistetään.

Samoin edellisessä elämässä — siitä on jo kyllä aikaa, mutta muistellaan historiaa — johtamassani yksikössä ensin oikeusasiamies teki tarkastuksen, ihan rutiinitarkastuksen, ei mitään epäilyä ollut, ja kun siitä meni pari kuukautta, niin oikeuskansleri teki tarkastuksen.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 37/2019 vp

No, puhtain paperein selvittiin, mutta tämä jo osoittaa sitä, että ehkä tässä olisi yhteistyössä enemmän voimaa.

Yksi asia, mitä toivoisin kanssa kehitettävän, on se, miltä meidän viranomaistoiminnan valvonta niissä ikävissä tapauksissa näyttää ulospäin. Viime kaudella oikeusministeri Häkkinen toimeksiannosta perustettiin Tuomioistuinvirasto, mikä on loistava asia, koska väitettiin — en väitä minä, että näin tapahtuu, mutta ulkoisesti näytti siltä — että tuomioistuinten ovat poliittisessa ohjauksessa. Sehän ei tietenkään pidä paikkaansa, mutta se näytti tältä ulkopuolisen tarkastelijan silmin.

Nyt voisi sanoa, että meillä viranomaistoimintaa silloin, kun suoritetaan esitutkintaa tai syyteharkintaa, on pyritty eriyttämään ihan perustellusti. Jos poliisin epäillään tehneen rikoksen, niin syyttäjä johtaa tutkintaa. Mutta sitten on viranomaisia kuten syyttäjä, eli kaikissa tapauksissa syyteharkintaa ei suinkaan tee joku ulkopuolinen taho vaan, no, saman organisaation toinen syyttäjä. En väitä, että he tekisivät mitenkään vääriä päätöksiä, enkä väitä, että he tekisivät puolueellisia päätöksiä, mutta se ei vaan näytä hyvältä ulospäin, siihen ei tule kansan luottamusta. Tiedän, että joissain tapauksissa Oikeuskanslerinvirasto ottaa asian omaan harkintaansa, ja minun mielestäni näin pitäisi olla enenevässä määrin, jotta saataisiin ulospäin näyttämään kaikki viranomaistoiminta siltä, että se on puolueetonta ja se olisi läpivalaistavissa.

14.45 Heli Järvinen vihr: Arvoisa rouva puhemies! Kaksi asiaa.

Tiedämme kaikki, että tuomioistuimissa asioiden käsittely on jo useamman vuoden ajan pidentynyt ison työmäärän alla, ja yksi syy tähän työmäärän kasvuun on se, että nykyään pienistäkin, esimerkiksi perintöasioista, voi valittaa hyvin pitkään. Tiedän esimerkiksi tapauksen, jossa muutaman kymmenentuhannen euron perinnöstä käytiin oikeutta yli kymmenen vuotta sillä seurauksella, että perintö oli lähestulkoon syöty ja kaikki osapuolet jäivät puille paljaille ennen kuin asia saatiin käsiteltyä. Siksi kysyn: millä keinoin pienimmät ja vähäarvoisimmat tapaukset saataisiin ratkaistua nykyistä kevyemmillä keinoilla? Tiedän, että sovittelun mahdollisuutta on lisätty, mutta aina osapuolet eivät siihen suostu. Onko joitain muita keinoja?

Toinen asia, jonka haluan nostaa esiin, ei tule oikeuskanslerin kertomuksesta vielä viime vuodelta, mutta ehkä tulevaisuudessa — en sitä ainakaan löytänyt — ja se liittyy kilpirauhaspotilaisiin, jotka ovat viime aikoina kovasti aktivoituneet oman hoitonsa ja lääkityksensä osalta. He kokevat epäoikeudenmukaisuutta siitä, mihin lääkkeisiin he ovat oikeutettuja, mitä lääkkeitä lääkärit saavat myöntää ja mitä eivät ja miten Valvira kohtelee lääkäreitä. Toivoisin sen takia nyt, kun oikeuskansleri on paikalla, ihan julkisesti tietoa siitä, miten näiden kilpirauhaspotilaiden kannattaa viedä asiaansa eteenpäin, jotta he kokisivat saavansa oikeutta ja jotta he saisivat selvyyden siihen, toimiiko Valvira omien valtuuksiensa rajoissa vai ei. Mitkä ovat heidän mahdollisuutensa?

14.47 Pauli Kiuru kok: Arvoisa rouva puhemies! Edustaja Ranne otti tässä alussa korruption esille, ja hyvä, että otti, asia on tärkeä, ja samoin tässä oikeuskanslerin kertomuksessa käsitellään asiaa sivulla 150.

Ensinnäkin täytyy tietysti todeta, kun tässä puhutaan julkisyhteisöistä ja niiden suuremmasta avoimuudesta, että on aina tietysti hyvä muistaa, että esimerkiksi osakeyhtiölaki ei sinänsä estä julkisessa omistuksessa olevaa osakeyhtiötä kertomasta laajemmin, mitä siellä yhtiössä tapahtuu, mutta jos halutaan toimia ei niin julkisuusmyönteisesti, niin voidaan

Pöytäkirjan asiakohta PTK 37/2019 vp

mennä sen osakeyhtiölain taakse ja sanoa, että tämä on nyt siellä osakeyhtiössä ja me emme tästä asiasta voi enempää puhua. Hallitusohjelmassa on kirjaus ”selvitetään tarve ajantasaistaa julkisuuslaki” ja ”arvioidaan julkisuuslain laajentamista koskemaan julkisen sektorin omistamia tai määräysvallassa olevia oikeushenkilöitä”. Lähes samansuuntaisesti tai lähes sanasta sanaan samalla tavalla täällä oikeuskanslerin kertomuksessa sanotaan: ”Julkisuusperiaatteen laaja toteutuminen tulisi varmistaa. Esimerkiksi julkisyhteisöjen konserniyhtiöiden olisi lähtökohtaisesti perusteltua olla julkisuusperiaatteen piirissä.” Tämä on minun mielestäni oikein hyvä, että hallitusohjelmassa on nyt kirjaus tähän suuntaan ja oikeuskansleri on kertomuksessaan todennut saman asian, ja vaikka olenkin oppositiopuolueen edustaja, niin tässä suhteessa kyllä tuen hallitusohjelmaa ja oikeuskanslerin näkemystä ja toivon, että tämä etenee.

Edustajakollega Tolvanen tässä vieressä puhui luottamuksesta ja hyvästä hallinnosta. Se on juuri näin, että jos meillä ei ole luottamusta hallintoon, niin ei meillä oikein ole silloin paljon mitään toimintaedellytyksiä hyvälle hallinnolle. Luottamusta joko on tai sitä ei ole, on vaikea löytää sellaista puolivälin kohtaa siitä. Ja se, miltä se päätöksenteko näyttää, on myös tärkeätä: Esimerkiksi omassa maakunnassani on ikäviä esimerkkejä, joissa on kuntien omistamia yhtiöitä. Jatkuvasti mennään osakeyhtiölain taakse, sanotaan, että ei voi kertoa, mutta unohdetaan se, että se on yhteistä rahaa. Veronmaksajien rahoilla, kuntien rahoilla nämä osakeyhtiöt pyörivät — tai käytännössä eivät oikein pyöri, tekevät tappiota — ja sieltä ei meinaa saada tietoa ulos.

Eli tässä suhteessa toivon hallitukselta hyvää esitystä, joka noudattelee hallitusohjelman kirjausta ja oikeuskanslerin näkemystä kertomuksessa.

14.50 Ari Torniainen kesk: Arvoisa rouva puhemies! Ensinnäkin kiitos oikeuskanslerille laajan kertomuksen esittelystä. Siitä varmasti olisi paljon keskusteltavaa. Tässäkin kertomusta on hyvin laajasti käyty läpi.

Oikeastaan haluaisin kahteen asiaan kiinnittää huomiota. Edustaja Kyllönen kiinnitti omassa puheenvuorossaan huomiota kansalaisten yhdenvertaisuuteen tässä digitaalisessa yhteiskunnassa. Kuitenkin tietoyhteiskunta laajenee koko ajan ja digitaalisuus lisääntyy. Miten siinä palvelujen saatavuus on koko Suomessa, kaikille ihmisille ja kaikille ikäryhmille saatavissa? Tietoliikenneyhteydet eivät vielä kaikkialla pelaa. Mielellään kuulisinkin myöskin oikeuskanslerilta lisää tähän kommenttia.

Sitten toinen asia, minkä haluan nostaa esille, on oikeastaan tämän kertomuksen ensimmäisillä sivuilla otettu esille, ja se on se, että hallinnon kieli ei saa tehdä asioita vaikeiksi. Paljon puhutaan siitä, miten laki on kirjoitettu, miten sitä lakia tulkitaan, onko se niin sanottua kapulakieltä, miten pystyy selkeän, asiallisen ja ymmärrettävän kielen vaatimus olemaan siellä lakitekstissä.

Oikeuskansleri on tässä omassa kertomuksessaan kiinnittänyt huomiota tähän muun muassa siten, että ymmärrettävä kieli kuuluu myös hyvään lainvalmistelutapaan. Suora lainaus kuuluu: ”Lainvalmistelussa olisi panostettava ilmaisun selkeyden ja ymmärrettävyyden lisäksi enemmän myös tekstien määrän hallintaan ja olennaisuuteen.” Ja: ”Suurimpia esteitä ovat kiire ja resurssien niukkuus, joiden vuoksi lainvalmistelijalla ei ole aikaa ajatella ja kirjoittaa selkeästi.” Haluaisin tietysti kuulla kommentin siitä, miten te konkreettisesti voitte asiaa viedä eteenpäin tai miten sitä tulisi parantaa, sillä lainsäädännössä tekstien pituudet ovat kasvaneet, ja kyllä kun lakeja täällä säädetään, niin ne hallituksen esityk-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 37/2019 vp

sen yksityiskohtaiset perustelut ovat käytännössä ne, missä ovat ne ydinkohdat, ja niistäkin tuppaa tulemaan jo hyvin pitkiä. Itse lakitekstit ovat sitten laajoja.

14.53 Ben Zyskowitz kok: Arvoisa rouva puhemies! Täällä edustaja Heinonen oivallisesti puheenvuorossaan kiinnitti huomiota oikeuskanslerin ja myös oikeusasiamiehen lausuntoihin, jotka liittyvät vankiloissa olevien vankien valvonnan tehostamiseen ja vankiloiden ja poliisin yhteistyön tiivistämiseen ja siihen, että sekä oikeuskansleri että oikeusasiamies ovat nähneet näissä ehdotuksissa ongelmia nimenomaan näiden valvonnan kohteeksi tarkoitettujen kovimpien ja väkivaltaisimpien rikollisten perus- ja ihmisoikeuksien kannalta.

Tämä antaa aiheen laajentaa tätä pohdiskelua vähän siihen kysymykseen, kenen perus- ja ihmisoikeuksia valvotaan. Vastaus on tietysti, että kaikkien kansalaisten, ja se on ihan oikein. Mutta kun meidän ihmisoikeusajattelussa, ja laajemminkin eurooppalaisessa ihmisoikeusajattelussa, lähdetään siitä, että näitä ihmisoikeuksia potentiaalisesti voivat loukata ennen kaikkea viranomaiset, siis poliisit ja vanginvartijat ja syyttäjät ja muut, ja että tämä ihmisoikeuksiin kohdistuva riski on ennen kaikkea tällainen vertikaalinen eli viranomaisista tänne alamaisiin päin, kun näin ajatellaan, niin mielestäni jätetään liiaksi sivuun ne loukkaukset kansalaisten perusoikeuksia kohtaan, esimerkiksi jopa elämää kohtaan mutta myös henkeä ja terveyttä, turvallisuutta kohtaan, joita eivät aiheuta viranomaiset vaan joita aiheuttavat nimenomaan nämä rikolliset. Eli nostaisin tähän, sanoisinko, vertikaalisen ihmisoikeus- ja perusoikeusvalvonnan rinnalle tällaisen horisontaalisen näkökulman, jossa ei korosteta pelkästään syytettyjen ja rikoksenteijöiden ja vankien oikeuksia suhteessa poliisiin ja vankilaviranomaisiin, vaan otettaisiin näissä eri uudistushankkeissa ja niihin suhtautumisessa myös huomioon sen uhrin näkökulma, jonka perus- ja ihmisoikeuksia eivät loukkaa poliisit eivätkä vartijat eivätkä viranomaiset vaan jonka perus- ja ihmisoikeuksia loukkaavat rikolliset, rosvo.

Jos ajatellaan esimerkiksi tätä tapausta, minkä edustaja Heinonen mainitsi, ajankohtaisista asioista vankien valvonnan lisäämisestä, niin tällä lisäämisellä pyritään nimenomaan siihen, että muut vangit ja vanginvartijat eivät joutuisi kärsimään näiden kovimpien rikollisten väkivallanteoista, uhkailusta ja muusta senkaltaisesta toiminnasta. — Jatkan pikkasen pöntöstä. [Puhuja siirtyy puhujakorokkeelle]

Arvoisa rouva puhemies! Eli viimeaikaisen julkisen keskustelunkin perusteella ja muutoinkin tiedämme, että järjestäytynyt rikollisuus — on mainittu esimerkiksi tällainen United Brotherhood, järjestäytynyt rikollisjoukko — järjestäytyy myös vankiloissa, ja se vankiloissa vainoaa, ahdistaa, pakottaa väkivallalla muita vankeja ja jopa vartijoita alistumaan tahtoonsa, pakottaa muita vankeja, jotka pääsevät lomille, tuomaan lomilta kiellettyjä aineita ja kiellettyjä tavaroita vankiloihin. Ja heidän — esimerkiksi tässä tapauksessa muiden vankien, joilla on oikeus lomiin ja muuhun — oikeuksiaan, oikeutta turvallisuuteen, oikeutta henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, terveyteen, eivät loukkaa vanginvartijat, eivät loukkaa poliisit vaan loukkaavat nämä muut vangit.

Ja nyt, vaikka tiedän, että tämä on periaatteellisempi kysymys ja tässä ei ole seminaariin mahdollisuutta, niin haluaisin kuitenkin kuulla oikeuskanslerin näkökulmaa tähän, että vaikka tämä perinteinen ihmisoikeusajattelu jostain valistuksen ajoista saakka on korostanut ihmisten oikeuksia suhteessa vallanpitäjiin ja suhteessa erilaisiin viranomaisiin — jotka, viranomaiset ja hallitsijat, tietysti vanhoina aikoina täysin silmittömästi loukkasivat ihmisten oikeuksia, silloin ei tunnettu perus- ja ihmisoikeuksia sillä tavoin kuin tänä päivänä

Pöytäkirjan asiakohta PTK 37/2019 vp

ajatellaan — vaikka tämä perinteinen perus- ja ihmisoikeusajattelu on juuri suojan antamista viranomaisia vastaan, niin eikö kannattaisi näissä kannanotoissa ottaa nykyistä enemmän huomioon myös niiden perusoikeudet, joita eivät viranomaiset uhkaa vaan joita uhkaavat rikolliset. Kun esimerkiksi mietitään vankien valvonnan vahvistamiseen ja vankiloiden ja poliisin yhteistyön lisäämiseen liittyviä ehdotuksia, joista tekin olette Oikeuskanslerinvirastossa antanut lausuntonne, niin eikö kannattaisi tällöin näiden vankien, nimittäin näiden kovimpien vankien, joita siellä muut joutuvat pelkäämään, oikeuksien rinnalle nostaa näiden muiden vankien oikeudet säästää tällaisilta uhkauksilta ja väkivallanteoilta ja pakottamiselta, mihin nämä kovimmat rikolliset siellä ryhtyvät, ja ottaa huomioon siis näiden ihmisten ja myös vanginvartijoiden, jotka siellä työskentelevät, perus- ja ihmisoikeudet? Eli kysymys oikeuskanslerille on juuri tämä: minkä verran mietitte myös tämmöistä horisontaalista uhkaa, jos näin voi sanoa, perus- ja ihmisoikeuksia kohtaan eikä pelkästään näitä vertikaalisia uhkia, jotka tulevat viranomaisten taholta?

Suomessahan, ja ilmeisesti Euroopassa muutenkin, tämä näkökulma on kyllä tullut esiin, kun on puhuttu esimerkiksi naisiin kohdistuvasta väkivallasta, eli sitähan pidetään Suomessa perus- ja ihmisoikeusongelmana, että esimerkiksi lähisuhteissa tapahtuu niin paljon naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Juuri näissä ei ole kyse siitä, että poliisi tai joku muu viranomainen uhkasi näiden naisten perus- ja ihmisoikeuksia, vaan kyse on siitä, että siviili uhkaa näitä oikeuksia, eli siinä on eräällä tavoin tunnustettu se, että myös tämmöinen vertikaalinen ihmisoikeuksien ja perusoikeuksien uhkaaminen on ihmisoikeus- ja perusoikeusongelma. Miten tämä ajattelu voisi laajemmin vaikuttaa siihen, että — mielestäni — nykyistä tasapainoisemmin sekä oikeusasiamies että oikeuskansleri korostaessaan rikollisten, syytettyjen, vangittujen yms. oikeuksia [Puhemies koputtaa] korostaisivat myös uhrin näkökulmaa?

Ensimmäinen varapuhemies Tuula Haatainen: Meillä on yhteisesti sovittu, että 60 minuuttia käytetään tähän, ja se aika alkaa olla jo umpeutunut. Nyt kysyn: Täällä taululla näkyy kaksi puheenvuoropyyntöä, edustaja Kauma, edustaja Malm. Oletteko valmiit pitämään 1 minuutin puheenvuorot? Muussa tapauksessa tämä siirtyy sitten sinne myöhemmäksi. — Siinä tapauksessa edustaja Kauma, 1 minuutti, olkaa hyvä.

15.00 Pia Kauma kok (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Oikeusturva kokonaisuutena on Suomessa hyvällä tolalla. Kansalaiset luottavat riippumattomiin ja puolueettomiin tuomioistuimiin lähes yhtä paljon kuin poliisiin ja pelastuslaitokseen ja Puolustusvoimiin tässä maassa.

On kuitenkin joitakin ongelmia, ja eräs on se, että oikeudenkäyntikulut tuppaavat noustamaan kohtuuttomiin kustannuksiin tietynlaisten oikeustapausten osalta, ja tähän on muun muassa korkeimman oikeuden presidentti ottanut kantaa aika vahvasti muutama viikko sitten. Hän muun muassa esitti sellaisen vaihtoehdon, että voitaisiin perustaa laskutuskatto siihen, miten paljon joku tietty tapaus voi kustantaa sen nostaneelle henkilölle, koska oikeusturvavakuutukseen ei kata kuin osan näistä kustannuksista ja vaarana on, että ihmiset eivät lähde ajamaan omia oikeuksiaan, jos he pelkäävät, että tilanne vie heidät vararikoon varsinkin siinä tapauksessa, [Puhemies koputtaa] jos he sitten häviävät tämän. Mitä mieltä olette, oikeuskansleri, tästä?

Ensimmäinen varapuhemies Tuula Haatainen: Sitten edustaja Malm, 1 minuutti.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 37/2019 vp

15.01 **Niina Malm sd** (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Kiitos edustaja Torniaiselle, joka otti puheeksi tämän kielen, mikä on erittäin tärkeä varsinkin kunnallisella puolella ja kunnallisessa päätöksenteossa. Mutta samaan aihekokonaisuuteen kuuluu myös tämä tekoäly, joka tarvitsee inhimillistä kontrollia, ja täällä on viitattu tähän ohjelmakoodiin, josta jossain vaiheessa toivon mukaan tulee hallinnon ja oikeuden merkittävä työkieli. Haluaisinkin kysyä tästä: pitääkö tässä kohtaa ja tämän asiakokonaisuuden osalta varus- tautua myös siihen, että eettiset kysymykset tulevat huomioitua?

Ensimmäinen varapuhemies Tuula Haatainen: Sitten annan vastauspuheenvuoron oikeuskansleri Pöystille, olkaa hyvä, 5 minuuttia.

15.02 **Valtioneuvoston oikeuskansleri Tuomas Pöysti:** Arvoisa puhemies! Arvoisilta edustajilta tuli sen verran laaja-alaisia asioita, että ei kaikkea pysty kyllä käsittelemään tässä, joten pahoittelen sitä ja palataan näihin. Kiitos arvokkaista näkökohdista ja kysymyksistä ja ajatuksista. Tiivistetysti muutamia vastauksia:

Edustaja Ranne otti esille avoimuuden ja korruption torjunnan tematiikan, ja kyllä, meillä on useissa kannanotoissa lähdetty siitä, että lainsäädännöllisiä toimia tarvitaan. Ne toki eivät yksin riitä, mutta lainsäädännöllisiä toimia myöskin tarvitaan.

Sitten pohti edustaja Heinonen, ja edustaja Zyskowicz jatkoi tästä, onko oikeuskansleri vain rikollisten puolella — kärjistys sallittakoon. [Naurua] Minä en aivan täysin tunnistanut tätä ajattelutapaa. Mitä tulee tähän vankilatilanteeseen, niin tarkistin tuossa, että meidän omassa lausunnossamme on kiinnitetty huomiota siihen tietojenvaihtoon ja on itse asiassa pidetty hyvänä sen tietojenvaihdon avaamista. Siinä oli semmoinen erikoinen tilanne myöskin, että Rikosseuraamuslaitoksen oma edustaja jätti siihen erivän mielipiteen poliisin pääsystä turvallisuusrekisterin tietoihin, kun pitävät sitä työturvallisuushkana vankiloissa. Tämä löytyy siitä mietinnöstä. On olemassa lainsäädäntöä, tiedonhallintalaki, siitä, miten voidaan turvallisella tavalla toteuttaa myöskin tätä käyttöyhteyden antamista. Me olemme pitäneet sitä tarpeellisena, ja niin kauan kuin eduskunnan perustuslakivaliokunta edellyttää hyvin tarkkarajaista ja täsmällistä sääntelymallia, niin meidän näkökulmamme on, että myöskin niitten virkamiesten, jotka sitä tietoa luovuttavat, kannalta on tarpeen, että sääntelyssä on riittävän selkeä pohja, että siinä voi turvallisesti mielin myöskin luovuttaa sitä tietoa. Ilmiökysymyshän on itse asiassa laaja, ja valtiolla kyllä on modernissa perusoikeusajattelussa myöskin suojeluvelvoite yksityisen taholta tulevia turvallisuusloukkauksia vastaan, eli sinänsä tämä niin sanottu horisontaalinen näkökulma meillä myöskin on, ja sen tietysti täytyy tasapainoisesti lainsäädännössä olla mukana.

Sitten toivottiin edustaja Meren ja useammassa muussakin puheenvuorossa oma-aloitteista asioihin puuttumista. Minä otan tämän omalta osaltani vakavasti. Minä en tässä yhteydessä kuitenkaan yksittäiseen asiaan, jonka tunnistin ja joka on menossa oleva, valtiovallan kolmijako-opin mukaisesti lähde puuttumaan. Siinä on itse asiassa rajoitettu vähän oikeuskansleriltakin myöskin nimenomaan meneillään olevaan asiaan puuttumisen mahdollisuutta.

Sen käsityksen tässä korjaisin vielä — tai eduskunta itse on tehnyt asiassa sellaisen muutoksen — että lokakuun alussa tulee voimaan uusi syyttäjälaitoslaki, jossa syyttäjän tehtävät syyttäjien, mukaan lukien apulaissyöttäjät, virkarikosasioitten tutkinnassa siirtyvät kattavasti eduskunnan oikeusasiamiehelle ja meille, eli se asia on tulossa nyt ulkopuoliseen tarkasteluun.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 37/2019 vp

Ja kyllä, tervehdin erittäin lämpimästi sitä tehtäväjakoasiaa. Itse asiassa aika vähän tehdään nyt aidosti päällekkäistä työtä, vaan se jakautuu, mutta meillä on vahva näkemys, oikeusasiamiehellä ja meillä, että niitä tehtäviä täytyy jakaa enemmän, mikä antaa mahdollisuuden sitten keskittyä tarkemmin asioihin.

Sitten tästä lainvalmisteluasiasta. Me vaikutimme hyvin konkreettisesti siihen uuteen laatimisohjeeseen, missä puhutaan siitä lyhyestä kirjoittamisesta ja työn järjeistämisestä ja jäsentämisestä, että on aikaa lukea se teksti, ja me olemme käyneet valvontakäynneillä, keskustelevilla käynneillä, kaikissa ministeriöissä, ja se on saanut hyvän palautteen siitä, että on pyritty ohjaamaan tältä osin menettelyjä.

Sitten tämä kilpirauhastematiikka. Meillehän voi potilasjärjestöjen kautta tai muutenkin saattaa sitä tematiikkaa käsittelyyn. Tosin tässä tehtäväjaossa tämä saattaa olla hieman enemmän oikeusasiamiehen asia. Mehän lastensuojelussakin toimimme niin, että me katsoimme sitä viranomaisvalvontaa ja oikeusasiamies tutkiskeli sitten niitä lastensuojelutapauksia ja tässä tarkastustoiminnassa myöskin koordinoidaan.

Sitten kahteen asiaan vielä kiinnittäisin lopuksi huomiota.

Nämä suuria arvokysymyksiä koskevat asiat täällä luonnollisesti puhuttavat, ja kyllähän me olemme puolustaneet myöskin poliitikon sananvapautta. Jos on faktoihin perustuva lausuma, että joku on jotakin taustaa, niin sen saa sanoa, mutta on toivottu sitä arvokkuutta. Ulkoministerin asema on kuitenkin hieman toinen, koska hän toimii hallituksen edustajana — hänen asemansa on esimerkiksi sisäministeriin tai oikeusministeriin nähden hieman toisenlainen. Loput on luettavissa meidän päätöksestä.

Lopulta oikeudenkäyntikulu-, oikeusturva-asiasta. Tämä meillä on todellinen ongelma. Meillä ei ole siviilioikeudellisissa asioissa semmoista kustannustehokasta menettelyä keskiluokkaiselle kansalaiselle hoitaa omaa asiaansa. Tämä vaatisi useita toimia. Tähän ei ole olemassa semmoista yhtä ja ainoaa lääkettä.

Arvoisa puhemies! Tässä vastaukset tiiviisti.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin perustuslakivaliokuntaan.